

Становище за дисертацията

“Република Македония в българската политика (1989 – 1997 г.)”

Докторант:

Научен ръководител:

Красимира Манолова Тодорова

Проф. д-р. Евгения Калинова

Докторската дисертация „Република Македония в българската политика (1989 – 1997 г.)” на Красимира Тодорова анализира развитието на българската външна политика по отношение на Република Македония от края на 1989 г., или началото на т.нар. период на демократизация, до началото на 1997 г. и падането на правителството на Жан Виденов. Дисертацията се основава на хронологичния подход и анализира формирането на българската политика към Република Македония при различните правителства през този период. Анализите се базират на обилно количество материали във връзка с дискусията, която се състои по това време между факторите, вземащи решенията в страната – президентът, министър-председателят, външният министър, дипломати, членове на парламента (например, членовете на парламентарната комисия по външна политика) и ръководителите на различни агенции с институционална роля по проблемите на външните работи и сигурността. В дисертацията отлично е използван достъпният архивен материал и в детайли е представено оформянето на политиката на България по отношение на Р Македония. Успешният наратив е придружен от добър фон на политическите събития и промените, които настъпват в България по това време.

Едновременно с това дисертацията проследява развитието на събитията в СФРЮ по време на разпадането ѝ (1990-1993), като най-вече се спира на вътрешно-политическото развитие на Р Македония – формирането на политическите партии през 1990-1991 г. и след това, изборите и правителствените смени. Особено интересна и важна информация е представена по отношение на това как българските дипломати и други официални лица възприемат идеологическите характеристики на двете доминиращи политически сили между етническите македонци – Социално-демократическия съюз на Македония и ВМРО-

ДПМН, и специално тяхната позиция към България. Разминаването между очакванията и реалността за истинско разпространение на про-българските чувства в Р Македония по време на разпадането на Югославия, става много ясно още в първите две години от независимостта. Забележително е колко силни и влиятелни са “романтичните възгледи” на България, някой би казал погрешното схващане, относно идентичността на етническите македонци и тяхното желание да преоткрият тяхната *българщина*, като това продължава доста дълго време след декларацията за независимост. Погрешно схващане, което до известна степен спомага да се обясни силната подкрепа, която София оказва за международното признание на Р Македония: не само, че е първата държава, която я признава, но и висши държавници като президентът Желев стават главни лобисти за това в чужбина. Удивително е как едностранната подкрепа на България за Р Македония е, и продължава да бъде, държавна политика и след декларацията за независимост, докато важни двустранни проблеми остават отворени и българските национални интереси на други места (например поддържането на добри отношения с Гърция, постигнато с толкова усилия от 1974 г. нататък) остават пренебрегнати. Както е изтъкнато в дисертацията, София *“е изправена пред същите проблеми – това са претенциите за наличие на „македонско малцинство“, фалшифицирането на историята и намеса във вътрешните работи чрез финансирането и подкрепата на македонистки организации... Българската дипломация не само че не търси контакт с Гърция по въпроса, но и отклонява всички опити на Атина да получи съдействие по определени затруднения”* (стр. 364).

По отношение на Гърция най-вече излиза още един въпрос - контрастът между пълната мобилизация на гръцката дипломация по отворените въпроси с Р Македония и “пасивността”, изразена от българската дипломация. Така, когато проследява консултациите между заместник-министрите на външните работи на двете страни (България и Р Македония) от 16-17 септември 1993, Красимира Тодорова отбелязва, че *“От българска страна също е проявена въздържаност и не са изказани докрай причините, които водят до влошаване на отношенията. Липсва също така предупреждение, че може да се стигне до оттегляне на българската подкрепа за републиката пред международната общност. От документите се вижда, че този подход вече се обсъжда на различни нива в държавата. В случая прави впечатление, че не се пристъпва бързо към предприемането на конкретни мерки и инерцията във външната*

политика на България продължава” (стр. 307). Докато на друго място тя отбелязва, че “Независимо че българската дипломация отчита възможността спорът между РМ и Гърция за името да се реши във вреда на България, продължава придържането към политиката на ненамеса по въпроса. Това лишава страната от възможността да се опита да повлияе на спорещите среди в своя полза и я обрича да бъде в позицията на пасивен наблюдател, който не може да защити интересите си по никакъв начин... (стр. 311) В ролята на медиатор в спора между двете страни встъпва САЩ с предложение за ново име на републиката – „Северна Македония“. Въпросното понятие включва географски и българската област Пиринска Македония. Въпреки това официална реакция от страна на България няма” (стр. 333).

Последното е особено релевантно към подписването на Преспанското споразумение между Гърция и Р Македония през юни 2018 г., което урежда повечето от важните въпроси между двете страни, докато България напълно липсва от обмислянето на решенията, които са предложени и намерени. Това е най-видно по отношение на името “Северна Македония”. Причините зад “дипломатическата пасивност” на България не са адресирани адекватно. Дисертантката обаче подчертава в заключението на работата си, че между факторите, формиращи тази позиция, е трудното положение, в което България се намира след ноември 1989 г.: разпадането на Източния блок, който е осигурявал общата сигурност, трудното преориентиране на външната политика в този период и тежкия социално-икономически преход, през който страната преминава. Като първостепенен фактор в политиката по отношение на Р Македония обаче, е изтъкната най-вече слабостта на българската държавност. Как това се отразява на общата външна политика на страната като цяло, и в частност на балканската ѝ такава, остава въпрос, който изисква внимателно изследване. Дисертацията повдига и други важни въпроси, не само в разглеждания период, но и след това, които играят съществена роля в оформянето на отношенията и решенията, дори и днес. Особено разочарование предизвиква отношението към България, възприето от македонския елит след обявяването на независимостта на Р Македония: докато Българи оказва пълна дипломатическа подкрепа за признаването, то става все по-ясно, че македонският елит не желае да развива икономическите и културните връзки със София. Нещо повече, гласно изразява претенции по малцинствени въпроси и проявява враждебно отношение към лица в Р Македония, които заявяват българска идентичност.

Разочарованието постепенно се превръща в недоволство и недоверие към македонския елит, по отношение на намеренията му към България. Недоволството и недоверието са решаващи фактори за разбирането как се стига до приемането на т.нар. Рамкова позиция по разширяването на ЕС и по процеса на стабилизация и асоцииране: *Република Северна Македония и Албания* на 9 октомври 2019 г. и втвърдяването на официалната българска позиция. Това, на което дисертацията не се спира са мотивите, които стоят зад неприятелското поведение на македонския елит: дали е старомодният, Югославски стил - българофобията? Или пък се дължи на притесненията, че една съседна държава не признава македонската идентичност и това буди несигурност, оттам и резервирана политика към България? Или и двете? При всички случаи това е въпрос, който е останал извън рамката на настоящата дисертация.

В заключение, дисертационният труд “Република Македония в българската политика (1989 – 1997 г.)” на Красимира Тодорова е добре написан и отговаря на стандартите. Той има ясно определена структура, изследователска хипотеза, но която е отговорено в заключението и солидната методология на историческа дисертация, основана на широк архивен материал. Най-важното, дисертацията представлява ценен принос към по-задълбоченото разбиране на разглежданата тема, а именно, формирането на българската политика към Р Македония в периода 1990-1997, която представлява интерес не само за историците, но и за по-широк кръг от политически експерти и анализатори (в България и в чужбина), които следят Балканския регион. Дълбоко препоръчвам на авторката да продължи своите изследвания и бъдещи публикации. Казаното дотук ми дава основание с пълно убеждение да подкрепя присъждането на научната и образователна степен „доктор“ на Красимира Тодорова.

Д-р Йоргос Христидис

Професор по Сравнителни политики на Балканите

Департамент по Балкански, Славянски и Ориенталски изследвания

Македонски Университет, гр. Солун, Гърция

30/1/2022